

Uitnodiging / speciale persvoorstelling

Dinsdag 24 oktober – 11.30 uur
Cineco Amsterdam, Willem Fenengastraat 39

Drie bijzondere korte films uit het programma (lengte ± 30 min)
NEDERLAND IN WO II – ANIMATIE IN OORLOGSTIJD
Met films die al meer dan zestig jaar niet meer te zien zijn geweest

Van den Vos Reynaerde (1943) – Egbert van Putten (Nederland Film)

Das Musikalische Auto (1944) – maker / producent onbekend

Tom Puss: Das Geheimnis der Grotte (deel 1 en 2) (1944)
geproduceerd door: Geesink Toonder Teekenfilmproductie, Marten Toonder Studio's,
Toonder Bouman Film Producties

Aanmelden verplicht

In verband met de beperkte ruimte bij monique@mvsp.nl

Holland Animation Film Festival

11^e EDITIE

1 – 5 november 2006, UTRECHT
Filmtheater 't Hoogt, Theater Kikker, Camera/Studio
<http://www.haff.nl>

Tulips Shall Grow (1942) – George Pal (Paramount Pictures)
Van den Vos Reynaerde (1943) – Egbert van Putten (Nederland Film)
In Holland Staat een Huis (1945) – Marten Toonder Studio's
Hoera, "Het Tweede Front" Hoera! (1943) – onbekend

'n Ontdekking aan de Zuidpool (1943) - onbekend

Das Musikalische Auto (1944) – onbekend

Beide films geproduceerd door: Geesink Toonder Teekenfilmproductie, Marten Toonder
Studio's, Toonder Bouman Film Producties

Geesink Toonder Teekenfilmproductie:

Serenata Nocturna (1942)

Tom Puss: Das Geheimnis der Grotte (deel 1 en 2) (1944)

Joop Geesink's Filmproductie:

Jan Klaassen Gaat naar de Maan (1943) - Hokus Pokus... Kokus!! (1944)

Het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog betekende allerm minst dat de productie van animatiefilms in Nederland stilviel. Integendeel, diverse filmproductiebedrijven waren tijdens de bezetting actief en er was een toename van het aantal geproduceerde animatiefilms. De

geschiedschrijving van dit tijdsgewricht is een doorlopend 'work in progress'. In archieven worden voortdurend (nieuwe) films teruggevonden en documenten ontsloten die beschikbaar komen voor onderzoek. Onderzoek en publicaties leiden tot nieuwe inzichten en vondsten. En dankzij recente filmconserveringen van het Filmmuseum is het nu mogelijk om een aantal animatiefilms uit de periode 1940-1945 opnieuw op het witte doek vertonen. Sommige van deze films zijn al meer dan zestig jaar niet meer te zien geweest.

Nederland werd in 1940 bezet door het Duitse leger en werd zo onderdeel van het Duitse Rijk. De nieuwe heersers hadden allerlei plannen op propagandagebied. **Josef Goebbels**, leider van het Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda, verklaarde de filmindustrie in Duitsland en het bezette Europa 'kriegswichtig', dat betekende onmisbaar voor de oorlogsinspanningen. Zo groot was zijn vertrouwen in filmpropaganda. Vanwege het 'kriegsentscheidende' belang van de filmindustrie werden filmmakers vrijgesteld van dienst aan het front of in de (wapen)fabrieken. Een serie maatregelen werd afgekondigd voor de filmindustrie en de mensen die er werkzaam waren. Dat gold ook voor mensen die in de Nederlandse filmindustrie werkzaam waren, zo werd joodse filmmakers het werken onmogelijk gemaakt, werd de vertoning van Amerikaanse films verboden terwijl sommige **nazi-propagandafilms** juist verplicht moesten worden vertoond.

De belangrijkste vooroorlogse animatiefilmer in Nederland was de uit Hongarije afkomstige **George Pal**. In 1939 vertrok Pal naar Hollywood en hij zou daar een serie korte poppenfilms maken voor Paramount. In één van deze film **Tulips shall Grow** uit 1942 drijft hij de spot met de Duitse invasie in Nederland en komt het Duitse leger in beeld als 'Screwball Army'.

In Nederland ging de nationaal-socialistische overheid zich tijdens de bezetting actief met filmproductie bezighouden, en dan met name het Departement voor Volksvoorlichting en Kunsten. Bijvoorbeeld door de financiering van producties van de nieuwe filmstudio Nederland Film. Hier werd onder meer de antisemitische tekenfilm **Van den Vos Reynaerde** geproduceerd. Het scenario voor deze film is gebaseerd op de antisemitische versie van het bekende Middeleeuwse verhaal, geschreven door Robert van Genechten, die een nieuw karakter in het verhaal introduceerde: de neushoorn Jodocus. In 1991 kwam een fragment van deze propagandafilm boven water in het Bundesarchiv – Filmarchiv in Berlijn die daarna op het HAFF festival van 1992 werd vertoond. Onlangs is de film volledig gereconstrueerd omdat ook de ontbrekende delen van de film in Duitsland waren teruggevonden. Voor het eerst is nu te zien hoe het tendentieuze gedachtegoed van 'rasvermenging' wordt verbeeld in een tekenfilm. Vermoedelijk kregen ook de makers van de propagandafilm **Hoera 't Tweede Front** **Hoera** een opdracht van het Departement van Volksvoorlichting en Kunsten. De film probeert onder de Nederlandse bevolking angst te zaaien voor een mogelijk Tweede Geallieerde Front: de geallieerde invasie zal slechts dood en verderf brengen. Over wie de makers hiervan waren is weinig bekend. Wel is er een propaganda brochure met dezelfde titel, dezelfde tekeningen en dezelfde tekst.

Tijdens de bezetting waren er diverse vormen van samenwerking en relaties tussen Nederlandse en Duitse filmstudio's en animatiefilmers. Deze samenwerking was ook voor de oorlog een bekend fenomeen in de Nederlandse filmindustrie. Nederlanders maakten films in opdracht van Duitse filmbedrijven en Nederlandse animators gingen naar Duitsland om daar in de filmindustrie te werken. Twee Duitse animatiefilmers, Hans Fischerkösen en Hans Held werkten in Nederland samen met Nederlandse filmers.

De poppen- en tekenfilms van Marten Toonder en Joop Geesink, markeren de beginperiode van de twee belangrijkste naoorlogse Nederlandse animatiefilmstudio's, Dollywood en Toonder Studio's. Zowel Toonder als Geesink maakten films voor de Duitse filmstudio Degeto Film uit Berlijn. Bijvoorbeeld de poppenfilm **Kasparle Larifari's Mondfahrt** waarin speelgoed in een kinderkamer tot leven komt. Degeto bracht films uit op smalfilmformaat voor een markt van particuliere vertoners. Daarom zijn er diverse kopieën bekend van de film **Tom Puss: Das Geheimniss der Grotte**. Een film die in delen uitgebracht zou worden, en waarvan slechts de eerste twee delen zijn overgeleverd. Filmstudio UFA uit Berlijn was opdrachtgever voor de tekenfilm **Das Musikalische Auto** van Marten Toonder. De reconstructie van de film **Das Musikalische Auto** is niet gebeurd aan de hand van een kant en klare filmkopie. Er was alleen

een werkmateriaal met allerlei montage aanwijzingen. Daarbij was de overgeleverde partituur van de muziek bij de film een belangrijk hulpmiddel. Op de onderste notenbalk in de partituur zijn zeer nauwkeurig alle handelingen in de film beschreven. Het uitstekend gedocumenteerde archief van componist Hugo de Groot is daarmee een belangrijke bron van informatie voor vele Nederlandse animatiefilm producties. Het geeft naast de muziek ook inzicht in bijvoorbeeld data van de muziekopnames, filmtitels en medewerkers aan films en muziek. Ook voor de Tom Puss-films en de reclamefilm 'n Ontdekking aan de Zuidpool schreef Hugo de Groot muziek.

Ook het Nederlandse bedrijfsleven verschafte de filmbedrijven opdrachten. Multinational Philips gaf de nieuwe studio's van Geesink en Toonder diverse opdrachten, zoals de eerste gezamenlijke productie de poppenfilm Serenata Nocturna. Soms wordt er voor gekozen om materiaal van mindere technische kwaliteit als uitgangsmateriaal voor een conservering te gebruiken, zoals bijvoorbeeld gebeurd is bij de tekenfilm 'n Ontdekking aan de Zuidpool. Naar aanleiding van een publicatie van een paar overgeleverde stills uit deze reclamefilm voor overhemden, herkende een oplettende particuliere verzamelaar de film in een grote partij films. Hoewel de kopie niet in al te beste staat verkeerde en ook nog eens geen geluid had, werd toch besloten om de film te conserveren omdat dit (tot nu toe) het enige overgeleverde filmmateriaal is. Van andere films was in de archieven filmmateriaal voor handen waarvan direct mooie nieuwe filmkopieën konden worden vervaardigd. Bijvoorbeeld voor de reclamefilm van Kabouter jenever In Holland staat een Huis van Marten Toonder. Het werken aan deze film is tijdens de oorlog begonnen, maar de film werd pas na de oorlog afgerond en vertoond. Van deze film kon het Filmmuseum een prachtige restauratie maken op basis van de originele Technicolor negatieven.

Van veel films in dit programma is onbekend of ze daadwerkelijk zijn afgekomen en vertoond tijdens de oorlog. En dit is maar één van de vragen die blijven. Het onderzoek gaat door en blijft 'work in progress'.

Van enerverende clips tot hilarische cartoons, van conventionele films tot spectaculaire computeranimatie. Een omvangrijk programma van internationale premières, retrospectieven en speciale thematische programma's!
Drie competities: voor korte onafhankelijke film, toegepaste animatie en studentenfilms uit Nederland en België.
Exposities, talkshows, lezingen, workshops,...

.....

Credits programma HAFF 2006:

Programmeurs: Erik van Druenen, Gerben Schermer, Chantal Höster

Nederland in WO II is tot stand gekomen i.s.m. het Filmmuseum en het Nederlands Instituut voor de Animatiefilm. Gastprogrammeur: Mette Peters (NIAf).

N.B. Addenda: In persbericht 7 is spijtig genoeg niet vermeld dat de bijgevoegde tekst gebaseerd is op de tekst uit de catalogus HAFF 2006 die geschreven is door Egbert Barten en Mette Peters.

Overige gastprogrammeurs: Joke Balintijn (*Montevideo: Means to an End*), Mitsue Eguchi (*openArt*), Gerd Gockell (*School in the Spotlight: HGK Luzern*), Fransesco Prandoni (*Production I.G.*), Michiel Sniijders (*Beatrijs Hulskes: IM*), Karin Vandenrijdt (*Panorama Nederland & België*), Karin Wehn (*Pamflet: Het Web*).

MovieSquad HAFF en *MovieSquad HAFF Junior* zijn tot stand gekomen i.s.m. het Nederlands Instituut voor Filmeducatie.

De Machinima Competitie en Seminar zijn tot stand gekomen i.s.m. Mediamatic, VIRMA en Google

Het Holland Animation Film Festival 2006 is gerealiseerd met steun van:

Sponsors: Condor Post Production, VPRO, Animation World Network

Subsidiënten: Ministerie van OCW, Provincie Utrecht Dienst Maatschappij, Economie en Cultuur,

Gemeente Utrecht Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling

Overige incidentele fondsen, bedrijven, instellingen: Mondriaan Stichting, VSBfonds, MEDIA Plus Programma van de Europese Unie, ThuisKopie Fonds, Nederlands Fonds voor de Film, Prins Bernhard Cultuurfonds, Stichting Democratie en Media, Stichting Carel Nengerman Fonds, Stichting Elise Mathilde Fonds, K.F. Hein Fonds, Fentener van Vlissingen Fonds, Japan Foundation, JVR audiovisual, Avex Group Holdings Inc., Binderij Hexpoor, Canadian Embassy, Cineco, Cramgo, Drifter TV, Embassy of Japan, Filmfreak distributie, de Filmkrant, Film by Jove, Filmmuseum, Filmtheater 't Hoogt, Google, Gouguins, Grafisch Papier, IKI Beer, Image Forum, Independent Films, JVR audiovisual, Lenoir Schuring, Make Some Noise, Maxell, Mediamatic, Nederlands Film

Festival, Nederlands Instituut voor de Animatiefilm, Nederlands Instituut voor Filmeducatie, Nederlands Instituut voor Mediakunst Montevideo/Time Based Arts, MVSP, National Film Board of Canada, Nickelodeon Benelux, Production I.G, RCV Entertainment, RvM digital cinema, Theater Kikker, UIP, Universiteit Utrecht (IMR), VIRMA, de Volkskrant, Wolff cinema groep

Organisatie

De staf van het Holland Animation Film Festival bestaat uit Gerben Schermer (directeur, programma), Erik van Drunen (programma), Chantal Höster (programma), Ryanne Wiener (productie), Anet ter Horst (publicaties), Lex Veerkamp (publiciteit)
Hoogt 4, 3512 GW Utrecht
tel. 030-2331733 / fax 030-2331079 / e-mail: press@haff.nl of info@haff.nl

Publiciteit MVSP

Monique van Schendelen, Jay Soerdjbalie, Anne Langewouters, Menno Ribbelink,
Noordereinde 233 - B, 1243 JT 's Graveland
Tel: 035 5826969 / 06 53 697 606 Fax: 035 5827885
E-mail: monique@mvsp.nl jay@... anne@.... menno@....

Nederland in WO II, animatie in oorlogstijd The Netherlands in WW II, wartime animation

Hoera, "Het Tweede Front" Hoera!

onbekend
onbekend

The Netherlands, 1943 . 35mm . 3:30

Propagandafilm die de angst voor het tweede geallieerde front, dat dood en vernietiging zal brengen, probeert aan te wakkeren. Eerst wordt de geallieerde invasie voorgesteld in een 'ideaalbeeld': de Engelse en Amerikaanse kanonnen schieten slechts krentenbollen en de Duitsers trekken zich odelijk terug. Dan presenteert de film het 'ware' beeld: Nederland zal in het geval van een invasie veranderen in één grote rokende puinhoop.

Propaganda film which encourages the fear for the Second Allied Front by convincing that it will only bring death and destruction. In an ideal situation the allies only fire currant loafs. 'Reality' is presented as the Netherlands as one big destroyed an smoking country after the allies have come.

Hokus Pokus... Kokus!!

Joop Geesink's Filmproductie
Joop Geesink's Filmproductie

The Netherlands, 1944 . 35mm . 5:00

De koning is zijn eetlust kwijt, maar de haas weet raad. Reclamefilm voor Brinta-pap en Transparantaardappeltapioca, met als motto 'gaar in het pak'. Surrogaatmeel is een typisch oorlogsproduct.

Commercial. Brinta porridge and potato tapioca help to give the king his lost appetite back. Tapioca is a typical war product.

In Holland Staat een Huis

Marten Toonder Studio's
Marten Toonder Studio's

The Netherlands, 1945 . 35mm . 2:30

Een kabouter woont in een huisje gemaakt van een kruik en stookt jenever. Reclamefilm voor Kabouter-jenever. De film is voltooid en uitgebracht ná de oorlog.

Commercial for Dutch gin. A dwarf lives in a bottle shaped house and distils his own gin. Made in but released after the war.

Jan Klaassen Gaat naar de Maan (Kasparle Larifari's Mondfahrt)

Joop Geesink's Filmproductie
Joop Geesink's Filmproductie

The Netherlands, 1943 . 35mm . 12:00

In de kinderkamer komt het speelgoed tot leven. Jan Klaassen en het brutale aapje maken met een luchtballon een reis naar de maan. Toys in a nursery come to life. Jan Klaassen and a cheeky monkey travel to the moon by a hot air balloon.

Das Musikalische Auto

onbekend

Geesink-Toonder

Teekenfilmproductie, Marten Toonder Studio's, Toonder-Bouman Film Producties

The Netherlands, 1944 . 35mm . 8:30

Het dikbuikige 'stehaufmännchen' maakt een tocht met zijn muzikale auto. In deze film is de samenwerking tussen Marten Toonder en Joop Geesink nog bijna letterlijk zichtbaar: het rondborstige hoofdpersonage (een duikelaartje) is ontworpen door Joop Geesink, terwijl de lay-out van de achtergronden veel meer is geïnspireerd op de 'mysterieuze sfeer' bekend uit de strips van Marten Toonder. Gemaakt in opdracht van de Duitse Filmstudio UFA.

The typical thick 'stehaufmännchen' makes a tour with his musical car. The collaboration of Marten Toonder and Joop Geesink is visible in the round-shaped main character (design: Geesink) against the backgrounds inspired by the comic strips by Marten Toonder. Produced for the German Filmstudio UFA.

'n Ontdekking aan de Zuidpool

onbekend

Geesink-Toonder

Teekenfilmproductie, Marten Toonder Studio's, Toonder-Bouman Film Producties

The Netherlands, 1943 . 16mm . 2:00

De pinguïns zoeken een nieuwe burge-meester. De meest deftige burge-meester draagt natuurlijk Kerko-overhemden.

To be selected the new mayor of the penguins you have much more chance in case you wear a Kerko shirt.

Serenata Nocturna

Geesink-Toonder
Teekenfilmproductie
Geesink-Toonder
Teekenfilmproductie

The Netherlands, 1942 . 35mm . 4:30
Een Mexicaantje probeert het hart van zijn geliefde señorita te winnen en brengt een serenade. Deze poppenfilm waarin reclame gemaakt wordt voor Philips-radio is het eerste resultaat van de samenwerking tussen Geesink en Toonder. A Mexican tries to steal his love's heart by playing a serenade. A Philips radio works best in this case. This commercial was the first collaboration between Geesink and Toonder.

Tom Puss: Das Geheimnis der Grotte (deel 1 en 2)

Geesink-Toonder
Teekenfilmproductie
Geesink-Toonder
Teekenfilmproductie, Marten Toonder Studio's, Toonder-Bouman Film Producties

The Netherlands, 1944 . 16mm . 6:00
Reuzen stelen de schatten van de baron en Tom Poes komt te hulp. Met de strips van Tom Poes verwierf Marten Toonder grote bekendheid. Deze film is gebaseerd op de eerste stripverhalen van Tom Poes die vanaf 16 maart 1941 in De Telegraaf verschenen. Het was de bedoeling om het verhaal Das Geheimnis der Grotte in vier delen te verfilmen en uit te brengen. Het is onduidelijk of alle vier de delen zijn afgerond. Wel is bekend dat de eerste twee delen op 16mm gedistribueerd werden door het Duitse bedrijf Degeto Schmalfilmschrank. Based on the first comic strips published in Dutch newspaper De Telegraaf. The giants steal the

treasures of the baron and his friend Tom Puss comes to help. With this comic strips Marten Toonder got very famous.

Tulips Shall Grow

George Pal
Paramount Pictures
United States, 1942 . 35mm . 7:30

Het leven van Jan en Janette, gekleed in traditionele Nederlandse klederdracht, wordt wreed verstoord als de 'screwball army' hun idyllische land van tulpen en molens binnenvalt. Pal maakte deze film voor Paramount, nadat hij in 1939 vanuit Nederland naar Hollywood was vertrokken.

Anti-war statement in which an innocent pair of Dutch lovers is terrorized by the invading screwball army. The faceless, inhuman, mechanical (literally, made of nuts and bolts), 'sieg-hiel'-ing screwballs are a dark parody of the same faceless inhumanity that could mechanically exterminate innocent lives.

Van den Vos Reynaerde

Egbert van Putten
Nederland Film
The Netherlands, 1943 . 35mm . 13:00

De neushoorn Jodocus speelt een hoofdrol in deze antisemitische variant op het middeleeuwse verhaal van Reynaert de Vos. In deze tekenfilm wordt antisemitisch gedachtegoed gepropageerd. Rhinoceros Jodocus in an anti-Semitic version of the medieval tale. Propagates anti-Semitic ideas.